

Gina Viliūnė

Išgelbėti mešką

Nuotyčiai Renesanso Vilniuje

Iliustravo
Simonas Kvintas

VILNIUS 2023

Knyga skirta Vilniaus
700 metų jubiliejui

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Gina Viliūnė, 2023

© Simonas Kvintas, iliustracijos, 2023

© „Tyto alba“, 2023

ISBN 978-609-466-761-9

Ignius pėdino šalia tėvo Vilniaus gatvėmis, varstomas neapykantos kupinų praeivių žvilgsnių, ir gūžėsi. Tėvas žengė ramiu, plačiu žingsniu, spausdamas po pažastimi į audeklą suvyniotą budelio kalaviją ir, regis, nė nematė tų žvilgsnių, negirdėjo piktų žodžių. Sakė, kad prie to galima priprasti, bet Igniui nesisekė. Būti budelio sūnumi – nelengva. Visas miestas tavęs nekenčia, vadina galvakirčiu, kraugeriu ar suvis kalės išpera. O juk budelis mieste nieko blogo nedaro, tik baudžia teismo nu-teistus nusikaltėlius, prirakina prie gėdos stulpo miesto aikštėje, išplaka rykštėmis, o kartais, kai reikia, ir galvą nukerta. Miestiečiai nesupranta, kaip blogai būtų neturėti budelio. Todėl Ignius, kai užaugs, irgi taps budeliu. Tiesa, jam labiau patiktų būti daktaru, gydyti žmones ir gyvūnus, bet jei jau gimei budelio sūnumi, tai jokio kito amato mokytis nebegali.

Ignius atsiduso, paspartino žingsnį, kad neatsiliktų nuo tėvo. Praėjusią vasarą jam suėjo dešimt metų ir tėvas ėmėsi uoliai mokyti savo amato. Šiandien abu keliauvo pas ginkladirbį kalavijo aštrinti. Jokios sunkios bausmės mieste, dėkuidiev, nenumatyta, bet budelis Ignacas savo įrankius prižiūri ir nuolat neša pagaląsti. Greitai ši užduotis bus patikėta Igniui, bet kol kas jis tą kalaviją sunkiai pakelia, todėl tik lydi tėvą, viską stebi ir mokosi.

Geriau pagalvojus, būti budelio Ignaco sūnumi nėra jau taip visiškai blogai. Tėvas pasakojo, kad kadaise šiame mieste neturėjo nė vieno draugo, o Ignius turi net tris – tai jau tikra laimė. Be to, Ignius turi rūpestingą mamą, o tėvas išmokė sūnų skaityti ir rašyti, papasakojo apie žmonių ir gyvūnų kūno sandarą, netgi knygą nupirko su matytų ir nematytų pasaulio gyvūnų paveikslėliais ir aprašymais. Ta knyga – didžiausias Igniaus lobis, daugybę kartų skaityta ir perskaityta, kone atmintinai išmokta. Berniukas

linkęs į mokslus, tik budelio vaiko nė viena miesto mokykla nepriima, todėl tenka mokytis iš knygų ir savo aplinkos. Slapta Ignius labai pavydi draugams Andriui ir Berčiui, kurie lanko mokyklą. Ką ten mokyklą, Andrius jau kolegijoje mokosi. Tik, užuot džiaugęsis, skundžiasi ir dejuoja.

Bet tai niekis, kad Ignius negali lankyti mokyklos. Užtat jis vienintelis iš visų draugų turi šunį. Na, ne visai turi, nes tėvas nė už ką neleidžia jo laikyti, bet šuo gyvena sklypo gale iš žagarų padarytame namelyje, o Igniaus mama slapčia vis duoda kaulų ar ko kito, kad šuo nebūtų alkanas. Kai Ignius kur nors eina su draugais, šuo visada jį lydi, nuo peštukų apgina, o tėvo vengia ir šiam išėjus į kiemą vikriai pasislepia. Ignius vadiną jį Draugeliu. Šįryt šuns nebuvo šalia ir Ignius pakliuvo į bėdą.

Ankstų rytą, nešant galąsti kalaviją, tėvas sustojo Rotušės aikštėje.

– Imk, palaikyk, – padavė sūnui nešulį, – aš užeisiu į rotušę su reikalais.

Ignius ir liko stypsoti vienas su bu-
delio kalaviju. Atrėmė sunkų gin-
klą suapvalintu smaigaliu į grin-
dinį, audeklas nusmuko, atiden-
gė kryžmą rankeną ir ant geležtės
išgraviruotą užrašą, skelbiantį, kad
kalavijas vykdo teisingumą ir Dievo va-

lią. Kaip tyčia, pro šalį kurnėjo būrys mažų dykaduo-
nių berniūkščių. Pamatę Ignių sustojo kaip įkalti, vie-
nas šūktelėjo:

– Anava galvakirtys stovi darbui pasiruošęs! Parodykim jam, brolyčiai, iš kur kojoms dygsta!

Ir pasipylė į Ignių grumstai ir arkliašūdžiai, pro galvą praskrido didokas akmuo. Ignius atsuko užpuolikams nugarą, pasigirdo pašaipus juokas, berniūkščiai puolė dar smarkiau. Vienas tiek išdrąsėjo, kad prisitartino, ketindamas užvožti sudžiūvusį karvės „blyną“ Igniui ant galvos.

Sukandęs dantis budelio sūnus atsigręžė, išraudęs iš pykčio abiem rankomis čiupo kalaviją už rankenos ir iškėlė bausmės įrankį tiesiai prieš užpuoliką. Nagi!.. Drąsuolis žengė ataturstas. Paleidę dar kelis grumstus, berniūkščiai nudūmė sau. Ignius nuleido kalaviją, pirmą kartą taip drąsiai pakeltą, apsuko audeklu, atsistoję išdidžiai – žinos maži niekdariai, su kuo kariauti. Tačiau širdyje buvo negera, oi, kaip negera. Juk budelio kalavijas skirtas teisingumui vykdyti, o ne prieš gatvės berniūkščius mojuoti. Visą dieną Ignius buvo prastai nusiteikęs, nekantravo grįžti namo ir apkabinti Draugelį – gal bent jis išsklaidys niūrias mintis.

ROTUŠĖ

Rotušės aikštė – pagrindinė miestiečių susibūrimo vieta. Čia jie pramogaudavo, apsipirkdavo turgų ar mugių metu, išgirdavo skelbiamus valdovo įsakus, švėsdavo, stebėdavo viešas bausmes, meškų ar keliaujančių artistų pasirodymus.

Rotušės aikštėje ir aplink rotušę virte virė prekyba. Čia buvo daugybė mažų medinių ar mūrinių krautuvėlių, prekiausių reikalingiausiais tuo metu dalykais: druska, silke, mėsa, geležimi ir kitkuo.

Rotušėje darbavosi Vilniaus miesto valdžia – valdovo paskirtas vaitas ir magistrato (savivaldos) atstovai.

Čia vykdavo teismai, buvo saugomas miesto išdas, svarių ir ilgųjų matai. Rotušės rūsyje buvo kalėjimas ir budelio darbo „kabinetas“ – kankinimų patalpa.

Laikrodžio mušamos valandos padėjo miestiečiams orientuotis laike, mat savo laikrodžių dauguma neturėjo.

Rotušės pastatas turėjo bokštą, kuriame buvo varpas ir laikrodis. Varpų dūžiai pranešdavo apie miestą ištikusias nelaimes, pavyzdžiui, prasidėjusį gaisrą.

Dauguma Vilniaus miestiečių buvo neraštingi, todėl mieste nebuvo užrašų, pardavėjai ir amatininkai viliojo pirkėjus įvairiomis iškabomis su veiklos simboliu. Rask piešinyje iškabas. Ar žinai, ką jos simbolizuoja?

AMATAI

Netoli Rotušės aikštės dirbtuves turėjo daug amatininkų. Tai batsiuviai, siuvėjai, auksakaliai, kepurininkai, kepėjai, kalviai, barzdaskučiai ir kiti.

GINKLADIRBYSTĖ – labai reikalingas amatas. Ginklus Vilniuje gamino kalviai, šaltkalviai, peilininkai, kardininkai ir patrankų liejikai. Be kalavijų, kardų, peilių, alebardų, Vilniuje buvo gaminami ir šaunamieji ginklai: arkebužos, muškietos ir patrankos.

Vilniaus amatininkai dažnai kurdavosi netoli vienas kito, tad jų vardu netgi buvo pavadinamos miesto gatvės, pavyzdžiui, Stiklių, Mėsinių. Bet odininkų amatas buvo ypatingas. Iš pradžių odas reikėdavo rauginti, o odų raugas skleidavo aštrų kvapą. Todėl šio amato meistrai kūrėsi už miesto sienos – priemiesčiuose prie Vilnios upės. Ten buvo Odminių gatvė ir Tymo kvartalas.

BUDELIS įvykdavo teisėjų paskirtas bausmes. Jeigu teisėjams nepavykdavo sklandžiai įrodyti nusikaltėlio kaltės, teisiamąjį siųsdavo į budelio rūšį kankinimams. Buvo tikima, kad skausmą jaučiantis įtariamasis prisipažins ir atgailaus.

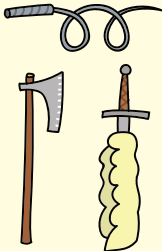

Rotušės požemiuose buvusį kalėjimą galima pamatyti Vilniaus rotušėje rengiamose ekskursijose.

Vilniaus budelis gyveno Subačiaus vartuose arba šalia jų. Kai mieste budelio nebūdavo, jį tekdavo skolintis iš kito miesto: Gardino ar Kauno.

Budelis buvo labai reikalingas, tačiau kartu ir nemėgstamiausias žmogus mieste. Žmonės su budeliu nesibičiuliavo, dažnai netgi keikdavo ir koneveikdavo, rankos jam nė už ką nesutikdavo paduoti ir į padorius namus neįsileisdavo. Budelio sūnaus nepriimdavo mokytis jokio amato, jis turėjo perimti tėvo darbą.

Budeliai ne tik baudė nuteistuosius, bet ir padėjo žmonėms: galėjo pagydyti lūžusią koją ar ranką, atstatyti išnirusį sąnarį.

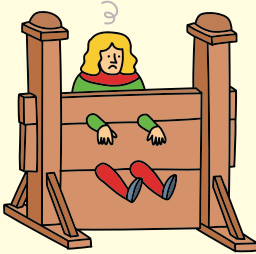
Budelio įrankiai buvo botagas, rykštės, kalavijas ir kirvis, vadinamas barta.

*Budelio kalavijas skyrėsi nuo kovos kalavijo.
Surask jį muziejuje ir palygink.*

Vilniaus budelio kalavijas, kaip ir daug kitų senovinių ginklų, saugomas Lietuvos Nacionalinio muziejaus padalinyje – Vilniaus gynybinės sienos bastėjoje.

BAUSMĒS

Bausmēs dažnāusiai būdavo viešos, vykdomas Rotušēs aikštēje priē gēdos stulpo. Uē nedidēlius prasiēengēmus miestēēiai būdavo baudējami stovējēmu ar sēdējēmu „kaladēje“, prirakintomis rankomis ar kojomis. Sēdējēmo trukmē nustatydavo teismas pagāl nusikaltēmo sunkumā.

Mirties bausmē plēšēkui ar ēmogēudēžiui buvo vykdoma taip pat Rotušēs aikštēje, ant specialēiai tam pastatyto medinēs pakylos.

Miestēēiai vadino ēj regējē teatru ir gausēi susirēkdavo paēiūrēti.

GINA VILIŪNĖ – Vilniaus miesto gidė, dešimties knygų suaugusiesiems autorė, visose savo knygose pasakojanti Vilniaus istorijas. Yra parašiusi dvi knygas vaikams apie gyvūnus ir jų nuotykius: „Smiltės ir Vėjaus kelionė po Baltijos jūrą“, „Kur dingo gandra Grantas?“

SIMONAS KVINTAS – vaikų ir jų tėvelių pamėgtas dailininkas („Bala nematė“, „Mikropolis“ ir kt.). Jo sukurtose iliustracijose knibždėte knibžda smagių personažų, nuotykių, juokingų nutikimų. Simonas, kaip ir Gina, labai myli Vilnių, yra sukūręs trimatę knygą vaikams apie šį miestą „Sveikas, Vilniau!“.

„Išgelbėti mešką. Nuotykiaiai Renesanso Vilniuje“ – pirmoji Ginos ir Simono drauge sukurta knyga. Ji nukelia į XVI amžiaus Vilnių, kupiną ne tik kasdienių darbų, bet ir pramogų. Rotušės aikštėje čia šoka dresuota meška. Keturi draugai – Ignius, Berta, Andrius ir Mikas – susipažįsta su meškute Baisa ir skriaudiku jos šeiminiuku. Vaikai nutaria išgelbėti mešką, o jiems į pagalbą atskuba ir keturkojis bičiulis šuo Draugelis. Taip prasideda ne tik nuotykių kupina istorija, bet ir labai turininga pažintinė kelionė po senąjį Vilnių.

Nuotykių istoriją iliustruoja nuotaikingi piešiniai, papildomi istorinės Vilniaus įdomybės, o pažaisti ir pakeliauti po miestą kviečia užduotėlės. Kas žino, gal kurioje gatvelėje ar kieme pavyks sutikti ir meškutę Baisą?

Knyga skirta
Vilniaus 700 metų
jubilejui

ISBN 978-609-466-761-9

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt